

THE CASE OF ABARIS THE HYPERBOREAN

Marius GREC, Professor, PhD, “Vasile Goldis” Western University of Arad

Abstract: An interesting case is that of the Scythes Abaris. This character is mentioned by Herodot (The Histories, IV, 36) who is calling him the priest "born by an arrow that was given to him by Appolon the Hyperborean", the cult that he was serving (Porphyr, Viața lui Pitagora (The Life of Pythagoras, in Immurile sacre (The Sacred Hymns), Ed. Herald, București, 2006, pp. 28-29; Iamblichos, De Vita Pythagorica with an introductory study, translation from Greek, notes, comments and index by Tudor Dinu, Ed. Sinapsa, București, 2001, XIX, XXVIII, XXXII. Abaris is also mentioned by Plato, Strabon, Celsus, the Suda Lexicon. Some modern authors made a connection with the “model” of Zamolxis, resembling with the shaman or the mythical model of a shaman, that of Abaris (M. Eliade, De la Zamolxis la Genghis-Han-Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale (From Zamolxis to Genghis-Han – Comparative studies about the Religions and the Folklore of Dacia and Eastern Europe), Ed. Humanitas, București, 1995, pp. 44-45; the author presents several opinions of the specialists that compare Zamolxis with a shaman, highlighting the role of the arrow in the mythology and the religion of the Scythes, as well as in the Siberian shamanic ceremonies...) / However, Zamolxis is not a shaman (n.a.)/ We have to mention that it is often forgotten the cultural vicinity between the Geto-Dacians and the Schytes, and sometimes the extension of the notion of Scythes to all the populations that lived in the area of the Black Sea:

“...I mention the opinions of the ancient Greeks as they called all the known populations from the North with only one name: the Scythes or nomads – as Homer calls them...” Strabon, Geografia, I, 2, 27)

Keywords: Scythes Abaris, Zamolxis, shaman, Scythes, Geto-Dacians

„... Pomenesc părerile elenilor din vechime, căci ei denumeau toate neamurile cunoscute de la miazănoapte cu un singur nume: sciți sau nomazi—cum le zice Homer...” (Strabon, Geografia, I, 2, 27)

Poate este prea puțin valorificată această afirmație făcută de Strabon, istoric și geograf deopotrivă. Credem că ne aflăm în fața unei situații care ne îndreptățește să nuanțăm interpretările, atunci când vorbim despre relațiile dintre geto-daci și sciți. Istorici, obscuri astăzi: Agretas, Agathon, Ctesipus sau Timonax, au relatat și ei despre istoria Daciei; epoca în care au trăit aceștia, ne este necunoscută; scrierile lor ne sunt necunoscute; cunoaștem doar numele lor și subiectul scrierilor lor, din relatări târzii, din mărturiile lui Ștefan din Bizanț, Suidas, Arpocraton, Ateneu. Scrierile acestora purtau un nume generic, confuz, nume care se dădea de către greci teritoriilor din zona extremă a Dunării: ISTORIA SCIȚIEI.¹

¹ Alexandru, Papadopol, Calimah, *Scrieri vechi pierdute atingătoare de Dacia*, Editura Dacica, București, 2007, p. 35.

Ioan Laurentius, supranumit Lydus (după numele patriei sale), care a scris pe la 511 d.Hr. o carte intitulată “Despre magistraturile republicii romane”, citează doi autori: pe Criton, contemporan cu Traian – autor grec și Samonicus (sec. III d.Hr.) – autor latin, care au scris mult despre Dacia. Lydus reproduce după Criton “*Traian cel mare cucerind Sciția cu Decebal care era regele geților...*”, iar mai apoi Lydus adaugă “...*Acestea le narează Criton care a fost de față la război*”.²

Georges Dumézil³, analizând operele care se referă la obiceiurile scite, rămâne surprins de puternicul impact în societatea scită a *cultului strămoșilor*; nu ne îndoim că acest cult este la fel de puternic la toate popoarele din zona de contact cu aceștia, inclusiv în lumea geto-dacă. De altfel, în unele momente autorii antici nu reușesc să facă o netă deosebire între popoarele care trăiesc în zonele limitrofe Dunării, tocmai datorită obiceiurilor apropiate.

De exemplu: Hellanicos, contemporanul mai tânăr al lui Herodot, arăta în „Obiceiuri barbare”: „... *scitul* fiind robul lui Pitagora /cum pomenește Herodot în Cartea a IV-a, 95/ întorcându-se la el în țară a dat oamenilor învățături cu privire la *nemurirea sufletului*.” (fragmentul 73)

Un articol deosebit de valoros a publicat istoricul și filologul Eugen Lozovan (fost profesor la Universitatea din Copenhaga)⁴, despre romanitatea scitică în contextul mai larg al Imperiului Bizantin; situându-se pe linia marilor săi înaintași (Hașdeu, Iorga, Pârvan sau Gh. Brătianu), Lozovan încearcă să lumineze viața, mentalitatea, credințele și raporturile populației romanizate din Dacia cu *barbarii* și cu Bizanțul în cursul secolelor IV-XIV, perioadă de formare și afirmare a poporului român.⁵ De altfel aceasta idee este prezentă și în epocile următoare.

Dacă parcurgem rândurile scrise de cel cunoscut sub numele de Anonymus⁶, observăm confuzia, voită sau nu, despre țara sciților și despre faptele acestora: “Scithia este o țară foarte mare ... Căci Scithii sunt, precum am spus-o popoare foarte vechi, despre cari istoricii cari au descris faptele Romanilor grăiesc astfel: ... căci neamul schitic era plin de vigoare în lupte, călăreau pe cai iuți, purtau pe cap coifuri, și cu arcul și cu săgeata erau mai presus decât oricare altă nație din lume ...”⁷

Desigur că personajul pe care încercăm să-l creionăm, în puține cuvinte, Abaris, nu este unul foarte des invocat în izvoarele istorice, dar numele lui este atașat în anumite situații, numelui lui Zamolxis, zeitate importantă a antichității, personaj real, după opinia noastră, care marchează pentru istoria antică o viziune interesantă asupra *nemuririi*, pe de o parte, iar pe de altă parte influența sa spirituală marchează *ieșirea* geto-dacilor, din marea masa a tracilor prin individualizarea spirituală în contextul mai larg al trecerii de la epoca bronzului la epoca fierului, elementul material fiind secundar în raport cu cel spiritual.⁸

² *Ibidem*, p.73.

³ George, Dumézil, *Uitarea omului și onoarea zeilor și alte eseuri*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, pp. 188-202.

⁴ Eugen, Lozovan - Bizanțul și romanitatea scitică, în *Dacia Sacra*, Editura Saeculum I.O., București, 1999, pp. 55-90.

⁵ Ioan, Oprișan, editor al volumului *Dacia Sacra* (postfață).

⁶ Anonymus, Notarius – *GESTA HUNGARORUM / Faptele ungarilor*, Editura Mentor, București, 2006, pp. 24-26; pp. 78-80

⁷ *Ibidem*, pp.78-80.

⁸ A se vedea monografia: Marius, Ioan, Grec – *Zamolxis. Realitate și mit în religia geto-dacilor*, Editura Institutul European, Iași, 2009.

Este interesant acest caz al scitului Abaris (personaj amintit și de către Herodot în *Istorie*, IV, 36), preot „purtat de o săgeată ce-i fusese dăruită de Appolon hiperboreul”, cultul căruia îl slujea.⁹ Unii autori moderni au pus în evidență „modelul” lui Zamolxis, asemănător cu șamanul sau modelul mitic al unui șaman, cel al lui Abaris.¹⁰ Este de remarcat că se uită apropierea geografică și culturală dintre geto-daci și sciți (uneori extinderea noțiunii de scit la toate seminiile zonei pontice, după cum am arătat mai sus), iar semnificația „săgeții”, nu trebuie căutată numai în lumea scită sau nord-europeană, săgeata având un mesaj simbolic și la geto-daci:

„**getul cel cu tolbă** stârnește
neconținut războaie grele” (Ovidius)

„... dacă nu voi înroși mai întâi cu sângele meu **săgețile scitice**
și un get sălbatic nu-mi va tăia capul cu sabia (Ovidius)

„Iar eu să pier străpuns de un **arc getic**...” (Ovidius)

„În sfârșit printre **săgeți sarmatice și getice**
îți dorești să trăiești și să mori în aceste locuri” (Ovidius)

„... Umpleți tolbele
și întindeți **arcurile armeniene cu vine getice**” (Lucan)¹¹

În vreme ce Zamolxis este enumerat de către Iamblichos printre discipolii lui Pitagora (capitolul XXIII, 104), chiar dacă el este inclus între personajele atribuite diverselor epoci sau chiar legendare, alături de Charondas, Zaleucos, Epimenides¹², Abaris nu apare în această listă; el este totuși numit „discipol” (XXVIII, 141) „se spune că Abaris a venit de la hiperboreeni strângând aur pentru templu și prezicând o molimă. Trăia în sanctuare și nu a fost văzut niciodată mâncând sau bând ceva.” Viața lui Abaris este plasată în secolele VII–VI î.Hr., fiind considerat preot apollinic și taumaturg; îi sunt atribuite două lucrări: o „Theogonie” în versuri și o culegere de descântece.¹³ Fiind în vârstă, neinițiat în mistere sau educație greacă, Abaris poate fi cel mult un urmaș al lui Zamolxis, atras de ideile acestuia care se vehiculau în zona dunăreană, idei care premerg-la un alt nivel însă—unele dintre conceptele care vor fi vehiculate de Pitagora și hemiciclul său, având în vedere că a trăit cu mult înaintea lui Pitagora.

⁹ Porphyry, *Viața lui Pitagora*, în *Imnurile sacre*, Editura Herald, București, 2006, pp. 28-29; Iamblichos, *De Vita Pythagorica* (studiu introductiv, traducere din limba greacă, note, comentarii și indice de Tudor Dinu), Editura Sinapsa, București, 2001, XIX, XXVIII, XXXII. Personajul mai este amintit și de Platon, Strabon, Celsus, *Lexiconul Suda*.

¹⁰ Mircea, Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, Editura Humanitas, București, 1995, pp. 44-45 (autorul prezintă mai multe dintre opiniile specialiștilor care îl compară pe Zamolxis cu un șaman, subliniindu-se rolul săgeții în mitologia și religia sciților, precum și în ceremoniile șamanice siberiene...) /Zamolxis nu este însă un șaman (n.a.)

¹¹ A se vedea și Marius, Ioan, Grec – *Zamolxis. Realitate și mit în religia geto-dacilor*, Editura Institutul European, Iași, 2009, p.119.

¹² Iamblichos, *op. cit.*, p. 85, nota 273 ; o abordare recentă despre discipolii lui Pitagora poate fi consultată la Jean-Louis Brunaux, *Druizii (filosofi printre barbari)*, Editura Cartier, București, 2007, capitolul *Elefi ai lui Pitagora?*, pp. 204-240.

¹³ Iamblichos, *op. cit.*, p. 78 (a se vedea capitolul XIX și nota 251).

În istoriografia noastră numele lui Abaris apare sporadic amintit, fără a se face comentarii extinse asupra acestuia; astfel mențiunea făcută de I.I. Russu "... *Zeuta* ... care poate să fie identic cu *Seuthes* tatăl miraculosului hiperborean Abaris, cum a relevat Mommsen..."¹⁴, este constant reluată la alți autori, fără a se putea adăuga vreo noutate notabilă.¹⁵

Un alt caz care merită a fi menționat, chiar dacă nu îl vom analiza în detaliu, este cel al lui Orfeu. În viziunea grecilor acesta trecea drept trac, iar mitologia a făcut din el un fiu al unui rege trac Eagru și al muzei Calliope, fiind în același timp și descendent din același Apollo, ca și Abaris. Pornind de la astfel de considerente¹⁶, s-a lansat ideea că „Orfeu este un personaj trac foarte asemănător cu Zamolxis—un șaman mitic sau un prototip al șamanilor”¹⁷

Remarcăm că Abaris s-a bucurat de oarecare notorietate, având în vedere că este amintit și pus, oarecum pe picior de egalitate cu Zamolxis, tocmai de către Platon: “Tată cum stau lucrurile: dacă ești înzestrat cu înțelepciune și ești destul de cuminte, cum spune Critias, n-ai nevoie de descântecul lui Zamolxe sau Abaris de la miazănoapte, ci pot să-ți dau chiar acum leacul pentru durerea de cap.”¹⁸ Comentariu: “Pentru a confrunța juxtapunerea pe care o face Platon între Zamolxis și Abaris ne lipsesc elementele esențiale, mitologic vorbind, cu privire la amândoi. Abaris este socotit un magician care trăia fără a se hrăni și cutreiera Grecia zburând pe o săgeată de aur, dăruită de zeul Appolon, ca să vindece diferite molimi; singurul raport ar fi fost, deci, practicarea medicinei, care la Abaris, spre deosebire de Zamolxis, se efectua pe calea miracolelor”¹⁹

Abaris este menționat de chiar Herodot, e drept fără a face vreo legătură directă cu Zamolxis, dar scoțând în evidență capacitatea acestuia de a se deplasa și practicând ascetismul: “... Nu mai înșir despre Abaris – care se spunea că este hiperborean – povestea că ar fi făcut înconjurul lumii cu săgeata ce-o avea, fără să mănânce ceva.”²⁰ Nici o altă vorbă despre săgeată, aceasta fiind menționată doar în legătură cu originea personajului (era scit și ca atare era nevoie de un simbol al originii), iar pe de altă parte același simbol îl definește pe Abaris, ca fiind vindecător, doar una din atribuțiile lui Apollon, zeitare importantă a grecilor, împrumutată și de alte popoare.

Appolon, la început a fost o divinitate pastorală, o dovadă în acest sens fiind că în regiunile izolate (Arcadia, Licaonia) el a rămas un zeu al păstorilor. Atributele i s-au mărit în

¹⁴ Ion, Iosif, Russu - *Religia geto-dacilor*, în Anuarul Institutului de Studii clasice, vol. V., 1944-1948, Universitatea “Victor Babeș”, Cluj, pp. 122-123.

¹⁵ Nicolae, Gostar, Lica, Vasile – *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Editura Junimea, Iași, 1984, p. 97; Vasile, Lica – *Scripta Dacica*, Editura Istros, Brăila, 1999, p. 69; p. 100; pp. 153-154.

¹⁶ a se vedea Jean-Louis Brunaux, *Druizii (filosofi printre barbari)*, Editura Cartier, București, 2007, p. 231.

¹⁷ Eric Robertson Dodds, *Grecii și iraționalul*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 132; Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han (Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale)*, Editura Humanitas București, 1995, pp. 44-45 (autorul prezintă mai multe dintre opiniile specialiștilor care îl compară pe Zamolxis cu un șaman, subliniindu-se rolul săgeții în mitologia și religia sciților, precum și în ceremoniile șamanice siberiene...) /Zamolxis nu este însă un șaman (n.a.)

¹⁸ Platon – *Charmide*, VI, în *Dialoguri*, Editura Agora, Iași, 1993, p. 126.

¹⁹ A se vedea, Victor, Kernbach - *Miturile esențiale, antologie de texte*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1978, nota 44, p. 292.

²⁰ Herodot - *Istorie*, cartea a IV-a, 36, *Melpomene* (traducere, notițe istorice și note de Felicia Ștef), Editura Teora, București, 1999; la nota 143, se face mențiunea: Abaris este pomenit și de Platon, Strabon, Iamblicos, Celsus, fără să se dea prea multe lămuriri despre el. În notița din lexiconul Suda este înfățișat ca un poet de origine scită care aparținea cercurilor poeziei apollinice. După o legendă, Abaris a zburat din Grecia până la hiperboreeni cu ajutorul unei săgeți magice care-i fusese dăruită de Apollon. Lui Abaris i se atribuie o *Theogonie* și *Katharmoi* (farmece, descântece)

perioadele următoare, devenind o divinitate temută, răzbunătoare, care – cu teamei sau fără – răspândea molimi sau pedepsea cu săgeți aducătoare de moarte pe cei care i se împotriveau.²¹

“De pe culmile Olimpului coborî cu supărarea în
 Inimă, cu arcul pe spate și tolba bine închisă.
 La fiecă mișcare săgețile zăngăneau pe umerii
 Zeului mâniat, venind așa cum se lasă noaptea.
 Se așeză la oarecare departare de tabăra unde
 Corăbiile fuseseră trase pe uscat.
 Dădu drumul unei săgeți, cu un groaznic
 zbârnâit al arcului de argint.
 Mai întâi ochi în catării și în câinii cei sprinteni.
 Apoi săgețile ucigașe izbiră în oameni. Și peste
 Tot ruguri dese ardeau întruna cadavre.”
 (Homer, *Iliada*, I, v. 44-53 ; traducere de *Lucian Blaga*)

Totodată Appolon era considerat un zeu vindecător, priceput în arta tămăduirii, părinte al lui Asclepios, zeul medicinei. De asemenea avea darul profeției, o dovadă în acest sens fiind numeroasele sale oracole, cel mai bine cunoscut fiind cel de la Delphi. Ulterior devine o divinitate protectoare a muzicii, artelor, poeziei. În numeroase cazuri era invocat de călători, în special de cei care călătoreau pe mare. Era adorat ca un zeu al luminii (*Phoebus*), deseori fiind identificat cu Soarele însuși. Centrele sale de cult erau numeroase, cele mai importante fiind: Delphi, Delos, Claros, Patara ... Apollon a fost împrumutat și de etrusci și romani.²²

Abaris este unul dintre puținii *favorizați*, al cărui nume s-a păstrat peste veacuri, personaj mai degrabă real, așa cum o dovedesc lucrările (o *Theogonie* și *Katharmoi*) pe care le-a realizat, adept al unor metode inovative de vindecare, care putem presupune că au fost inspirate de cel cu care a fost pus deseori în relație spirituală, Zamolxis. Era însă de preferat a fi pus în raporturi excepționale cu Appolon, zeu care era privit – între altele - și ca un vindecător miraculos. Practicarea “artei vindecării” putea face din Abaris un personaj fabulos, purtător al unei *săgeți magice*, care credem că nu era decât un simplu simbol al originii sale scitice sau de ce nu, poate chiar geto-dace, având în vedere numeroasele *confuzii* create, încă din antichitate, cu privire la această zonă îndepărtată a Europei, deseori numita: Hyperboreea. Însuși Herodot²³ se întreabă care este legătura dintre sciți și așa-numiții hyperborei, așa încât terenul de interpretare în această zonă este unul vast.

“... Când încerc să spun ceva, deseori îmi lipsesc cuvintele;
 mi-e rușine s-o mărturisesc – m-am dezvățat să vorbesc.
 În jurul meu glăsuiesc aproape numai guri tracice și scitice ...”
 Ovidiu²⁴

²¹ Nicolae, Achimescu – *Istoria și filosofia religiei la popoarele antice*, Editura Junimea, Iași, 1998, p. 261.

²² Ibidem.

²³ Herodot - *Istoriei*, cartea a IV-a, 32, *Melpomene* (traducere, notițe istorice și note de Felicia Ștef), Editura Teora, București, 1999.

²⁴ IIR, p. 291 (Izvoarele Istoriei României).

Bibliografie

- ****De la Apollo la Faust. Dialog între civilizații, dialog între generații*, Editura Meridiane, București, 1978.
- Achimescu, Nicolae – *Istoria și filosofia religiei la popoarele antice*, Editura Junimea, Iași, 1998.
- Anonymus, Notarius – *GESTA HUNGARORUM / Faptele ungarilor*, Editura Mentor, București, 2006.
- Brunaux Jean-Louis, *Druzii, filozofi printre barbari*, Ed. Cartier, București, 2007.
- Dumézil, George - *Uitarea omului și onoarea zeilor și alte eseuri*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Eliade, Mircea - *De la Zalmoxis la Genghis-han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1980.
- Eliade M., *De la Zalmoxis la Genghis Han (Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale)*, Editura Humanitas, București, 1995;
- Eliade, Mircea - *Istoria credințelor și ideilor religioase. De la Gautama Buddha până la triumful creștinismului*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1986.
- Eliade, Mircea - *Tratat de istorie a religiilor*, Editura Humanitas, București, 1992.
- Eliade, Mircea, Mituri - *Vise și mistere*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2008.
- Gauchet, Marcel - *Dezvrăjirea lumii. O istorie politică a religiei*, Editura Nemira, București, 2006.
- Grec, Ioan, Marius – *Zamolxis. Realitate și mit în religia geto-dacilor*, Editura Institutul European, Iași, 2009.
- Herodot - *Istorii*, cartea a IV-a, *Melpomene* (traducere, notițe istorice și note de Felicia Ștef), Editura Teora, București, 1999.
- Iamblichos, *De Vita Pythagorica* (studiu introductiv, traducere din limba greacă, note, comentarii și indice de Tudor Dinu), Editura Sinapsa, București, 2001.
- Jung, Carl, Gustav – *Eroul și arhetipul mamei (simboluri ale transformării)*, Editura Teora, București, 1999.
- Kernbach, Victor, - *Miturile esențiale, antologie de texte*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1978.
- Eugen, Lozovan - *Dacia Sacra*, Ed. Saeculum I.O., București, 1999;
- Lucian din Samosata - *Scrieri alese* (ediția a II-a), Editura Univers, București, 1983.
- Mallinger, Jean - *Pitagora și Misteriile antichității*, Editura Herald, București, 2006.
- Papadopol-Calimah, Al. - *Scrieri vechi pierdute atingătoare de Dacia*, Editura Dacia, București, 2007.
- Pitagora - *Imnurile sacre*; Porphy - *Viața lui Pitagora*; Hierocles - *Comentarii despre Imnurile sacre ale pitagoricilor*, Editura Herald, București.
- Platon - *Dialoguri*, Editura Agora, Iași, 1993.
- Roux, Jean-Paul - *Regele. Mituri și simboluri*, Editura Meridiane, București, 1998.
- Russu, Ion, Iosif - *Religia geto-dacilor*, în Anuarul Institutului de Studii clasice, vol. V., 1944-1948, Universitatea "Victor Babeș", Cluj.
- Russu, Ion, Iosif - *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase*, Editura Dacica, București, 2009.